

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Навчально-науковий інститут педагогіки
Кафедра педагогіки

Освітньо-кваліфікаційний рівень – **магістр**

Дипломна робота на тему:

«Формування професійної спрямованості майбутніх учителів початкової школи у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін»

Виконав: студент VI курсу, 61 групи
напряму підготовки 8.01010201 Початкова
освіта денної форми навчання
Зозуля Наталія Іванівна

Керівник: зав. кафедри педагогіки, докт. пед.

наук, професор Антонова Олена Євгенівна

Рецензент: доцент кафедри «Сестринська
справа», канд. пед. наук

Шигонська Наталія Вікторівна

Допущено до захисту рішенням кафедри педагогіки

Протокол № 19 від 30 квітня 2014 року

Завідувач кафедри: доктор педагогічних наук, професор Антонова О.Є.

Житомир – 2014 рік

ЗМІСТ

Вступ.....
Розділ 1. Науково-теоретичний аналіз проблеми формування професійної спрямованості майбутніх учителів.....	7
1.1. Аналіз сутності понять «професійна спрямованість» та «професійна спрямованість педагога».....	7
1.2. Особливості формування професійної спрямованості майбутніх учителів у ході циклу дисциплін.....	13
1.3. Визначення рівнів сформованості професійного самовизначення студентів.....	32
Висновки до розділу 1.....	37
Розділ 2. Методика формування професійної спрямованості майбутніх учителів початкової школи	37
2.1. Вивчення мотивації вибору професії майбутніми вчителями початкових класів.....	37
2.1.1. Мотивація вибору професії майбутніх учителів як наукова проблема.....	37
2.1.2. Методика визначення професійної спрямованості майбутніх учителів початкових класів	45
2.2. Форми, методи, засоби формування професійної спрямованості майбутніх учителів початкової школи для удосконалення змісту психолого-педагогічних дисциплін.....	54
Висновки до розділу 2.....	75
Висновки.....	76
Список використаної літератури.....	78
Додатки.....	83

ВСТУП

Актуальність дослідження. Професійна спрямованість студентів – важлива складова розвитку майбутнього спеціаліста. В наш час цій проблемі надають все більшого значення. З розвитком суспільства, суспільних та суспільно-економічних відносин висуваються нові вимоги щодо підготовки працівників. Однією з таких вимог – є посилення ролі професійної спрямованості навчання та розвитку професійних якостей майбутніх спеціалістів. До таких якостей слід віднести: володіння професійними вміннями та навичками, значним обсягом професійної інформації, ерудованість та професійна компетентність, мобільність, організованість, відповідальність, наполегливість у досягненні професійних цілей, творчість та ініціативність.

Проблемою професійної спрямованості займаються багато вчених (В.В. Волкова, Л.А. Сподін, Є.О. Климов, Є.М. Павлютенков та інші), але єдиної думки щодо визначення поняття «професійна спрямованість» не існує, що фактично констатує факт складності та важливості для людини такого утворення. Зазвичай, під цим терміном розуміють інтерес до професії, схильність займатися нею, хоча більшість дослідників зазначають, що поняття «професійна спрямованість» є набагато ширшим. Цезумовленорізноманітними підходами щодо тлумачення поняття та активним розвитком психологічної та педагогічної науки.

Студенти педагогічних вузів повинні мати позитивне ставлення до педагогічних професій, виявляти інтерес до них, мати можливість самому обрати майбутню професію прислухаючись до себе, а не потрапити під зовнішній вплив батьків, друзів.

Формування професійної спрямованості відбувається в тісному взаємозв'язку з формуванням самої особистості, яке є безперервним, цілісним процесом розвитку і здійснюється в результаті її соціалізації, виховання і самовиховання. В результаті цього процесу відбувається не

тільки професійне становлення особистості, а й її гармонійний розвиток, розширення світогляду, формування життєвих цінностей.

Відповідно студенти повинні характеризуватись такими властивостями: інтерес і любов до дітей, захопленість педагогічною роботою; психолого-педагогічна зіркість і спостережливість; перцептивні педагогічні здібності; педагогічний такт і етикет; цілеспрямованість, вимогливість, справедливість, урівноваженість, витримка, працездатність; професійні установки; емпатійність; ціннісні орієнтації; гуманістична спрямованість особистості [10, с.247-248].

Професійно-педагогічна спрямованість може формуватися двома напрямками: з одного боку, шляхом професіоналізації процесу навчання, підвищення якості викладання та застосування активних методів навчання, з другого боку – залученням студентів до такої діяльності, яка вимагає обов'язкового застосування не лише професійних, але й педагогічних знань, умінь і навичок. Тому, якщо весь процес навчально-виховної роботи буде підпорядкований формуванню професійно-педагогічної спрямованості, це позитивно вплине на весь комплекс мотивів, інтересів та потреб майбутнього фахівця, а як результат – на якість його підготовки [10, с.248-249].

Ознайомлення з теоретичними доробками вчених, досвідом підготовки студентів у вищих навчальних закладах дало змогу виявити суперечності, які гальмують вирішення проблеми розвитку професійного самовизначення майбутніх учителів, зокрема між:

- соціальним замовленням на формування активної і творчої особистості вчителя, який прагне до постійного саморозвитку і самовдосконалення та реальним станом вирішення цієї проблеми у вищій школі;
- вимогами до нової професійно-педагогічної ролі вчителя і традиційним підходом до його професійної підготовки;
- необхідністю динамічно реагувати на постійне оновлення особистісного потенціалу суб'єктів педагогічного процесу і недостатнім рівнем розвитку професійного самовизначення майбутніх учителів початков

их класів [14, с. 8].

Майбутня професійна діяльність – це одна з найбільш значущих сфер буття людини. Саме в ній відбувається самоактуалізація людини як індивіда, особистості, неповторної індивідуальності. Але не всі питання даної проблеми розкриті досить повно. Тому ми обрали тему нашого дослідження : «Формування професійної спрямованості майбутніх вчителів початкової школи у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін».

Об'єктом дослідження є професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи.

Предмет дослідження – зміст, форми, методи формування професійної спрямованості майбутніх вчителів початкової школи у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін

Мета дослідження – визначити сутність професійної спрямованості майбутніх учителів, перевірити рівень мотивації студентів до педагогічної професії у ході вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

Відповідно до мети поставлено такі **завдання**:

1. Проаналізувати особливості формування професійної спрямованості майбутніх учителів початкової школи у психолого-педагогічній літературі.
2. Визначити структуру професійної спрямованості студентів та рівні її сформованості.
3. Вивчити рівень сформованості мотиваційного комплексу особистості студентів за допомогою обраної методики.
4. Розробити форми, методи, засоби формування професійної спрямованості майбутніх вчителів початкової школи у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

Методи та організація дослідження: теоретичні - вивчення літературних джерел, опитування (анкетування); емпіричні - методи статистичної обробки даних; дослідження проводилось в Житомирському державному університеті імені Івана Франка, в ньому взяли участь студенти 61 групи ННІ педагогіки. Ми використали методику К. Замфір «Вивчення

мотивації професійної діяльності», студентам було запропоновано прочитати анкету і дати оцінку значущості на кожне питання.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, щовизначено рівні сформованості професійного самовизначення студентів; розроблено форми, методи, засоби формування професійної спрямованості майбутніх вчителів початкової школи у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін і удосконалено зміст психолого-педагогічних дисциплін.

Практичне значення роботи полягає в тому, щорезультати та висновки даного дослідження можуть бути використані викладачами ВНЗ, методистами для підвищення професійної мотивації студентів до педагогічної діяльності.

Апробація роботи: Проблема була висвітлена в одноосібній статті "Формування професійної спрямованості майбутніх учителів початкової школи у ході вивчення психолого-педагогічних дисциплін", у книзі «Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном: збірник наукових праць / за заг. ред. д. п. н., проф. С. С. Вітвицької, к. п. н., доц. Н. М. Мирончук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 404 с.

Структура роботи: Магістерська робота складається з двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури, додатків. Загальна кількість сторінок - 83.

ВИСНОВКИ

В процесі написання роботи, присвяченої формуванню професійної спрямованості майбутніх учителів початкової школи у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін нам вдалося встановити наступні важливі моменти.

Формування професійної спрямованості відбувається в тісному взаємозв'язку з формуванням самої особистості, яке є безперервним, цілісним процесом розвитку і здійснюється в результаті її соціалізації, виховання і самовиховання. В результаті цього процесу відбувається не тільки професійне становлення особистості, а й її гармонійний розвиток, розширення світогляду, формування життєвих цінностей.

Відповідно студенти повинні характеризуватись такими властивостями: інтерес і любов до дітей, захопленість педагогічною роботою; психолого-педагогічна зіркість і спостережливість; перцептивні педагогічні здібності; педагогічний такт і етикет; цілеспрямованість, вимогливість, справедливість, урівноваженість, витримка, працездатність; професійні установки; емпатійність; ціннісні орієнтації; гуманістична спрямованість особистості.

У нинішніх умовах становлення та розбудови нашої держави по-новому постають проблеми психофізіологічного забезпечення діяльності, становлення в ній професіоналів й формування, зокрема, професійної спрямованості.

Стрижень педагогічної спрямованості педагога – це психолого-педагогічні переконання; стійка і змістовна мотивація до педагогічної діяльності; гуманно-оптимістичне ставлення до своїх вихованців і велика любов до них: «...Зокрема педагог мусить добре знати свого адресата, розуміти його потреби й мотиви, ідентифікувати себе з ним, співпереживати».

У роботі охарактеризовано профільні дисципліни, які студенти вивчають в університеті на протязі свого навчання, які є підґрунтям для професійної спрямованості майбутніх педагогів.

Мотивація відіграє велику роль при виборі професії. Мотивація свідомого вибору професії – це система мотивів, спрямованих на реалізацію потреби в оволодінні певним видом професійної діяльності.

З метою визначення мотивів, якими студенти керувались під час вибору професії вчителя початкової школи, було проведено анкетування студентів 6 курсу Навчально-наукового інституту педагогіки. Опитування відбулось у грудні 2013 року за методикою «Вивчення мотивації професійної діяльності Замфір». Ця методика може використовуватись для діагностики професійної діяльності, в тому числі для мотивації професійно-педагогічної діяльності. В основу покладена концепція про внутрішню та зовнішню мотивацію.

Результати дослідження показали, що більшість студентів (57 %) усвідомлено підійшли до вибору професії, для решти (43 %) у даній професії більше відіграють роль інші чинники (ЗНМ). Інші показники, які отримані показані у таблиці №2.

Також запропоновано різні форми, методи, засоби для формування професійної спрямованості майбутніх учителів початкової школи для удосконалення змісту психолого-педагогічних дисциплін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агапова Е. Г. Основы физиологии и психологи труда. – Самара, 1991. – 149 с.
2. Барановский А.Б., Потапенко Г.М., Щекин Г.В. Система методов профессиональной ориентации. Основы профессиональной ориентации: Учебно-методическое пособие.–К., 1991.
3. Бондар В. І. Дидактика. – К., 2005. – 264 с.
4. Борсученко Н. І. Пакет матеріалів з навчальної дисципліни загальна педагогіка для забезпечення дистанційного навчання студентів педагогічно-індустріального факультету [Електронний ресурс] / Н. І. Борсученко. – Режим доступу до кн.: http://vk.com/doc-32157927_134308850?hash=ef27cc0aac006235d1
5. Вітвицька С.С. Педагогічна спрямованість як компонент професійної майстерності майбутніх вчителів / С.С. Вітвицька // Вісник Житомирського державного педагогічного університету.– 2003.– №12.– С. 78–81.
6. Гнатюк А. П. Професійна орієнтація молоді / Випуск 1. –Тернопіль, 1995.
7. Дьяченко М.Н., Кандибович П.А. Психология высшей школы: Изд. 2-е. перераб. и дополн. - Минск : Из-во БГУ, 1981. - 383 с.
8. Закон, України Про вищу освіту / України Закон // Вища школа. - 2002. - №6. - С. 74-120.
9. Ільїн Е.П./ «Мотиви людини: теорія та методи вивчення» - К.:Вища школа. - 1998р. С. 55-78.
10. Ільченко О. В. Теоретичні основи формування професійної спрямованості майбутніх учителів // Педагогічні науки. – Суми, 2006. – 2006, ч.2. – С. 246 – 250.
11. Карпенко О. М. Проблема професійного самовизначення молоді [Електронний ресурс] / О. М. Карпенко – Режим доступу <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/sociology/30006/>

12. Кашканова Г. Г., Кашканов А. А. Ігрові форми навчання загальнотехнічним дисциплінам як засіб формування професійної спрямованості студентів : [монографія] / Г. Г. Кашканова, А. А. Кашканов. – Вінниця : Вид-во ВНТУ , 2012. – 356 с.
13. Квас В. М. Модель процесу формування професійної спрямованості студентів – майбутніх учителів природничих дисциплін / В. М. Квас // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород, 2008. – Вип. 14. – С. 68 – 71.
14. Кисла О. Ф. Особливості розвитку професійного самовизначення майбутніх вчителів початкових класів в умовах ступеневої підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04, „Теорія і методика професійної освіти” / О. Ф. Кисла. – Київ, 2008. – 15 с.
15. Климов Е. А. Введение в психологию труда. Учебник для ВУЗов. - М.: Культура и спорт, ЮНИТИ, 1998. - 350 с.
16. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір : Затверджено наказом МОН України від 31.12.04 № 998// Освіта.- 2005. - 12-19 січня.- С.2-3.
17. Кочкурова О. В. Формування професійної спрямованості математичної підготовки майбутнього вчителя математики [Електронний ресурс] / О. В. Кочкурова. – Режим доступи до кн.: <https://sites.google.com/site/valyagranatova/>
18. Кружева Т. В. Особливості формування компонентів професійної спрямованості практичних психологів у процесі навчання [Електронний ресерс] / Т. В. Кружева.— Режим доступу до кн.: http://www.rusnauka.com/33_DWS_2010/33_DWS_2010/Psihologia/74177.doc.htm.

19. Крушельницька Я. В. Фізіологія і психологія праці [Електронний ресурс] / Я. В. Крушельницька – Режим доступу до кн. <http://readbookz.com/book/221/8623.html>
20. Макаренко А. С. – Твори в 8 т. – Москва, 1986. – т. 8. – Лист Л. Конисевичу.
21. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії [Електронний ресурс] / Г. М. Мешко. – Режим доступу до кн.: <http://academia-pc.com.ua/product/216>
22. Митина Л. М. Психология профессионального развития учителя. – М., 1998. – 200 с.
23. Митина Л.М. Психология профессионального развития / Л.М. Митина. – М. : Флинта, 1998. – С. 38–41.
24. Нагула А. М. Професіно-педагогічна спрямованість як необхідна складова професійного розвитку майбутніх педагогів [Електронний ресурс] / А. М. Нагула. – Режим доступу до кн.: http://www.rusnauka.com/5_SWMN_2014/Pedagogica/2_159228.doc.htm
25. Наumenко Е.А. Психологическая структура и формирование профессионально-педагогической направленности личности: Автореф. дис ...канд. психолог. наук - М., 1987. - 22 с.
26. Основы профессионального психофизиологического отбора /Отв. ред. Ф. Н. Серков. — К.: Наукова думка, 1987. — 244 с.
27. Павелків Р. В. Загальна психологія [Електронний ресурс] / Р.В. Павелків. – Режим доступу до кн.: http://pidruchniki.ws/10561127/psihologiya/galuzi_psihologiyi
28. Палій А. А. Диференційна психологія [Електронний ресурс] / А. А. Палій. – Режим доступу до кн. http://pidruchniki.ws/15840720/psihologiya/diferentsialna_psihologiya_-_paliy_aa

29. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища шк., 2004. – 422 с.
30. Поліщук В. М. Вікова і педагогічна психологія [Електронний ресурс] / В. М. Поліщук. – Режим доступу до кн. http://pidruchniki.ws/1566021237173/psihologiya/pedagogichna_psihologiya
31. Прокопенко Р. В. Професійно спрямована фортепіанна підготовка як засіб формування інтересу до педагогічної діяльності майбутніх учителів музики / Р. В. Прокопенко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2011. — № 3. — 380– 87.
32. Рамчук О. К. Змістові теорії мотивації [Електронний ресурс] / О. К. Рамчук – Режим доступу <http://books.efaculty.kiev.ua/men/6/t7/2.html>
33. Решетников П.Е. Нетрадиционная технологическая система подготовки учителей: рождение мастера: кн. для преподават. высш. и средн. пед. учеб. заведений. — М.: Владос, 2000. – 304 с.
34. Сергєєнкова О. П. Педагогічна психологія [Електронний ресурс] / О. П. Сергєєнкова – Режим доступу до кн. http://pidruchniki.ws/17450602/psihologiya/motivatsiya_navchalnoyi_diyalnosti
35. Теорія і методика виховання: Навч. посібник. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища шк., 2005. – 343 с.
36. Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів: Навч. посібник: у 2 частинах. – Ч. 1. Технології загально-педагогічної підготовки майбутніх вчителів / За заг.ред. доктора пед. наук О.А. Дубасенюк. – Житомир: Житомирський держ. Педуніверситет, 2001. – 267с.
37. Фастовец П.В. Формирование профессионально-педагогической направленности личности учителя: Автореф. дис. ... канд. психолог. наук. - М., 1999. - 20 с.

- 38.** Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. пед. закл. освіти / М. Фіцула. - К. :Академвидав, 2003. - 528 с.
- 39.** Хуторской А.В. Дидактическая эвристика: Теория и технология креативного обучения /А.В. Хуторской. – М. : Издательство МГУ, 2003. – 420 с.
- 40.** ЧайкаВ. М. Основы дидактики — К. :Академвидав, 2011. — 240 с.
- 41.** Черных А. П. Проблема формирования профессионально-педагогической направленности у студентов педагогических институтов: автореф. дис. на соискание наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 „Теория и методика профессионального образования” / А. П. Черных. – Рязань, 1976. – 20 с.
- 42.** Ягунов В.В. Педагогіка: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.
- 43.** Яремчук С.В. Професійно-психологічна спрямованість особистості майбутнього вчителя // Педагогіка і психологія. – 2001.-№ 1(30). – С. 89-97.